

Temanotat

Somalia: Klan og identitet

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2015

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

The clan is the most important social group for most Somalis, and is therefore crucial in the perception of own identity, concerning «to whom do I belong» and «from whom am I different». Concurrently, the clans are deeply intertwined with most of what is going on in the Somali society, being settlement, economic activity or politics. Therefore, members of a clan have more distinctive features in common than belonging to the same clan, and these features also make them different from other clans.

The report describes variations in the Somali population and the role the clans play in the different groups. In addition, the notion identity is discussed, and how identity is expressed. In this context, some social psychological aspects which normally stand out when people present themselves to others, are explained.

SAMMENDRAG

Klanan er viktigste sosiale gruppe for somaliere flest, og har derfor en sentral plass i somalieres identitet, i betydningen «hvem jeg hører sammen» og «hvem jeg er forskjellig fra». Samtidig er klanene vevd tett sammen med det meste i somalisk samfunnsliv, slik som bosettingsmønster, økonomisk virksomhet og politikk. Medlemmer av en klan har derfor flere kjennetegn til felles enn klantilhørigheten, og disse kjennetegnene skiller dem fra andre klaner.

Notatet redegjør for variasjoner i den somaliske befolkningen og rollen klanene spiller i de ulike gruppene. I tillegg drøftes begrepet identitet og hvordan den blir uttrykt. I den sammenhengen gjøres det rede for visse sosialpsykologiske aspekter som gjør seg gjeldende når mennesker presenterer seg selv overfor andre.

INNHold

1. Innledning	5
1.1 Kilder	5
2. Identitet	6
2.1 Identitetens bestanddeler	6
2.2 Presentasjon av identitet	7
2.3 Hvor stabil er identiteten?	7
2.4 Identitet og klan	8
3. Somalias befolkning	8
3.1 Sosioøkonomiske skillelinjer	8
3.2 Etniske skillelinjer	9
3.3 Yrkes- og lavstatusgrupper	9
3.4 Språklige skillelinjer	9
3.5 Religiøse grupper	10
4. Klanenes rolle i den somaliske befolkningen	10
4.1 Generelt	10
4.1.1 Kunnskap om klansystemet	10
4.1.2 Klanenes samfunnsmessige funksjoner	11
4.1.3 Klanenes rolle i historisk perspektiv	11
4.1.4 Klan og territorium	12
4.1.5 Klan og islam	13
4.1.6 Kvinner og klan	13
4.1.7 Klanens betydning for den enkelte og kunnskap om egen klan	14
4.1.7.1 Verifisering av opplysninger om klan	15
4.2 Nomadene	15
4.2.1 Generelle trekk	15
4.2.2 Klanens funksjon	16
4.3 Jordbruksbefolkningen	17
4.3.1 Generelle trekk	17
4.3.2 Klanens funksjon	18
4.4 Grupper utenfor det somaliske klansystemet	19
5. Oppsummering	19
6. Referanser	20

1. INNLEDNING

I dette notatet blir det gjort rede for trekk i den somaliske befolkningen som må anses sentrale i somalieres identitet i betydningen «hvem er jeg», og forbundet med dette, «hva skiller meg fra andre somaliere», og som det må forutsettes at en somalier selv vil legge vekt på når han eller hun skal fortelle om seg selv.

Innledningsvis drøftes noen problemstillinger knyttet til begrepet identitet. Hva er identitet, hva består den av, hvor bestandig er den, og hvordan kommer den til uttrykk. I en kildekritisk sammenheng synes det nødvendig å ha klarhet i slike spørsmål når man skal forholde seg til hva en person forteller om seg selv. Det samme gjelder visse sosialpsykologiske aspekter som vanligvis gjør seg gjeldende når mennesker presenterer seg selv overfor andre.

I redegjørelsen for somaliske samfunnsforhold tas det først og fremst sikte på å identifisere ulikheter i befolkningen. Det vil si det som skaper forskjeller mellom folk og som er viktig i somalieres oppfatning av hvem man hører sammen med og hvem man er forskjellig fra. I denne sammenhengen blir det lagt avgjørende vekt på klanenes rolle. Grunnen til det er at klanen som sosial gruppe spiller en svært viktig rolle i det somaliske samfunnet og at klantilhørighet er sterkt førende for livet til den enkelte somalier. For de fleste somaliere er klantilhørighet av stor betydning for hvem man gifter seg med, hvor man velger å bo og valg av levevei. Det kan med andre ord forutsettes at klantilhørighet har en framtrædende plass i en somaliers identitet, i betydningen «hvem jeg er».

Når man skal fastlegge klantilhørighet på grunnlag av hva somalieren forteller om seg selv, vil det være hensiktsmessig å se hva som blir fortalt om selve klanen, slik som navn på forfedre i klanens stamtavle, i sammenheng med hva han eller hun ellers gir av opplysninger om sitt liv i Somalia. Siden klanene spiller en så viktig rolle i det somaliske samfunnet, er de vedt tett sammen med det meste av samfunnslivet, slik som bosettingsmønster, økonomisk virksomhet, politikk og historie. Å forklare seg om klantilhørighet innebærer derfor at man også gir informasjon om hvor man har bfunnet seg i det somaliske samfunnet i videre forstand.

Samtidig er det viktig å være klar over at klan spiller en noe ulik rolle i de ulike befolkningsgruppene. Disse forskjellene innebærer blant annet at det er noe ulikt hva og hvor mye den enkelte somalier har av kunnskap om egen klan. Dette faktum tilsier at man ikke kan forvente samme kunnskapsnivå om egen klan hos alle somaliere.

Endelig må det minnes om at dette notatet konsentrerer seg om de brede og generelle trekkene i det somaliske samfunnet, og at historien til den enkelte somalier kan inneholde nyanser som ikke umiddelbart faller inn under de generelle trekkene. Dessuten er det viktig å ha klart for seg at mange somaliere gjennom de siste konfliktfylte årene har blitt rykket ut av tradisjonelle mønstre gjennom migrasjon og ved at familiemedlemmer har blitt borte.

1.1 KILDER

Innholdet i dette notatet baserer seg i hovedsak på velkjente skriftlige framstillinger om Somalia. Det har ikke vært gjennomført noen form for særskilt informasjonsinnhentingsreise med sikte på å belyse temaet, men samtaler med somaliere ved ulike

anledninger har vært verdifullt for å forstå hvordan somaliere opplever sin tilknytning til klan.

Mer detaljerte redegjørelser for de enkelte klanene og andre grupper i den somaliske befolkningen finnes på Landinfos nettside (www.landinfo.no).¹

2. IDENTITET

2.1 IDENTITETENS BESTANDDELER

Betydningen av ordet «identitet» i sin latinske opprinnelse er «det samme». I forbindelse med personer kan ordet ha en snever betydning hvor spørsmålet er om en person er den vedkommende utgir seg for å være, med referanse til personnummer eller legitimasjon med navn og bilde. I denne betydningen identifiserer eller legitimerer personen seg gjennom ytre kjennetegn.

I en utvidet betydning refererer ordet identitet til hvordan en person oppfatter seg selv og sitt forhold til verden rundt seg, og hvor spørsmålet er «hvem er jeg?». I denne sammenhengen er det personen selv som definerer hvem han eller hun er, i betydningen hvem eller hva man identifiserer seg med eller føler tilhørighet til.

Den opplevde eller psykologiske identiteten dannes i møtet med omgivelsene vi lever i og det samfunnet vi i vid forstand hører til. Når vi gjør rede for vår identitet, vil vi som regel peke både på det vi identifiserer oss med, føler tilhørighet til, og det vi er forskjellig fra. Distinksjonen «vi – de andre» er en viktig dimensjon i identitet.

En rekke ulike tilknytningspunkter eller hva vi kan kalle *identitetsmarkører* inngår i det den enkelte oppfatter som sin identitet. For de fleste er noen av de viktigste følgende (Eriksen 1997): alder, kjønn, familie, hjemsted, slektsgruppe/klan, etnisk tilhørighet, nasjonalitet, religion, utdanning, profesjon/yrke og medlemskap i politisk parti/organisasjon.

Hva som inngår i identitet, kan altså bestå av mange elementer. Noen av dem er faste eller nærmest ufravikelige, slik som kjønn og alder, mens andre er avhengige av valg man gjør gjennom livet, for eksempel tilslutning til et politisk parti basert på interesser eller ideologisk overbevisning. I oppfattelsen av egen identitet vil noen elementer oppleves som viktigere enn andre. Hva det er, vil ofte være bestemt av den situasjonen man befinner seg i. Tilhører man for eksempel en etnisk minoritet utsatt for forfølgelse, vil nok tilhørigheten til den gruppen stå i forgrunnen i opplevelsen av identitet, mens identifisering med staten hvor man lever sammen med dem som står for forfølgelsen, vil være svakere. Personer som tilhører samme minoritet, men som lever i en stat hvor minoriteten ikke blir forfulgt, vil antakelig være mindre opptatt av sin minoritetstilknytning og heller legge vekt på sin nasjonalitet i betydningen statsborgerskap. En slik endring i fokus vil for eksempel også kunne gjøre seg gjeldende for en nordmann som i utlandet først og fremst vil markere seg som norsk, men hjemme i Norge være mer opptatt av hvor han eller hun kommer fra i Norge.

¹ Landinfo (2005b), Landinfo (2005), Landinfo (2006a), Landinfo (2006b), Landinfo (2006c), Landinfo (2007a), Landinfo (2007b), Landinfo (2008), Landinfo (2009), Landinfo (2010a), Landinfo (2010b), Landinfo (2010c), Landinfo (2012), Landinfo (2013).

For de fleste vil opplevelse av egen identitet også endre seg over tid. Ulike utfordringer og relasjoner gjennom livets faser og generell modning fører til forskyvninger i hva som oppleves som viktigst i egen identitet (Cappelen Damm u.å.).

2.2 PRESENTASJON AV IDENTITET

Hva man bærer på i sin identitet, vil altså for voksne mennesker normalt være mangfoldig, og over tid kan hva som oppleves som viktigst i ens identitet, også endre seg. Opplevelse av egen identitet er med andre ord ikke en fasttømret størrelse. At det er slik, skaper rom for at man har en viss frihet til å forme det bildet man ønsker å presentere av seg selv. Boka *Presentation of Self in Everyday Life* av den amerikanske sosiologen Erving Goffman kan være et hjelpemiddel til å forstå hvordan vi framstår i samhandling med andre. Til sin modell henter han begreper fra dramaturgien. Den som presenterer seg overfor andre, sammenlikner Goffman med skuespilleren, hvor han eller hun står på scenen i skjæringspunktet mellom det Goffman kaller «back stage» og publikum. «Back stage», eller bak scenen, vil arsenalet av det som utgjør elementene i identiteten, befinne seg. Normalt vil den som presenterer seg for en annen, prøve å gjøre et godt inntrykk, og på grunnlag av sitt kjennskap til publikum formidle det den andre antas vil like å høre. I vanlig omgang betyr ikke det at man taler usant, men at man henter ut fra sitt arsenal og fremhever det man ser seg tjent med og lar det være bak scenen som kan skape problemer for det man søker å oppnå i møtet, for eksempel når man ønsker å gjøre inntrykk på en av motsatt kjønn eller sitter i et jobbintervju.

Graden av frihet til å regissere eller retusjere seg selv og sin identitet i sitt møte med andre, vil avhenge av hvor godt tilhøreren kjenner den som presenterer seg og hans eller hennes bakgrunn. I prinsippet vil det være slik at jo mindre kunnskap og jo færre muligheter det antas tilhøreren har for å innhente kunnskap fra andre kilder, jo friere vil den som presenterer seg, stå. I en slik situasjon vil også noen føle seg fristet til å utgi seg for en annen enn den man er hvis man mener at man kan oppnå noe ønskelig ved å gjøre det.

2.3 HVOR STABIL ER IDENTITETEN?

Opplevelsen av egen identitet, av hvem man er og hvem eller hva man ønsker å framstå som, kan altså endre seg over tid. Det betyr likevel ikke at identitet er noe fritt flytende uten substans. Normalt har man en klar opplevelse av å være den samme fra dag til dag. Denne opplevelsen knyttes til det som i psykologisk litteratur kalles selvet, og defineres som kjernen i personligheten. Den gir opplevelse av sammenheng og kontinuitet, altså opplevelsen av å være den samme til tross for at man framstår med noe ulik profil i ulike situasjoner (Cappelen Damm u.å.).

I psykologien legges det til grunn at de viktigste bestanddelene i selvet dannes tidlig i oppveksten og er sterkt knyttet til stedet man vokste opp og til personer som stod en nær i de årene. Det pekes videre på at de fleste av oss gjennom livet bærer med oss levende minner fra denne fasen i livet, og at de i sterk grad bidrar til at det er kontinuitet i opplevelsen av en selv (Cappelen Damm u.å.).

Det er også grunn til å anta at personer som har levd hele sitt liv i et tradisjonelt samfunn hvor lite har endret seg, vanligvis vil ha en mer fasttømret identitet enn personer som lever i samfunn under endring og personer som har flyttet på seg. Slike

personer vil i større grad ha måttet stille seg spørsmålet hva de ønsker å framstå som, og hvem eller hva de føler tilhørighet til. De vil også ha et større repertoar å spille på i framstillingen av seg selv overfor andre enn personer som har levd hele livet i et tradisjonelt samfunn.

2.4 IDENTITET OG KLAN

Klantilhørighet er i prinsippet basert på slektskap og er dermed noe man erverver ved fødsel. De somaliske klanene er slektskapsgrupper basert på felles far. Tilhørighet til klan er dermed ikke noe man velger, men noe man bærer med seg fra fødsel og livet ut.

At klan er medfødt, sier imidlertid ikke uten videre noe om hvor viktig klan er i den enkeltes liv, eller hvor stor plass klan har i en somaliers identitet. Generelt må det legges til grunn at enhver somalier vet hvilken klan han eller hun tilhører, men hvor sterkt tilhørigheten legger føringer på den enkeltes liv, hvor sterkt man identifiserer seg med sin klan, og forbundet med disse spørsmålene, hvor mye man vet om sin klan, er avhengig av flere faktorer. Ser vi bort fra rent individuelle forskjeller, som for eksempel stor eller liten interesse for klanens historie, synes generelt sett klanens rolle for den enkelte i første rekke å være bestemt av hvilken befolkningsgruppe i Somalia man kommer fra, og av hvor viktig klantilhørigheten ellers er for å klare seg i det livet man lever.

3. SOMALIAS BEFOLKNING

3.1 SOSIOØKONOMISKE SKILLELINJER

Det foreligger ingen sikker informasjon om hvordan Somalia ble befolket. De fleste eksperter synes likevel å være enige om at majoriteten av dagens befolkning i Somalia er et resultat av migrasjon fra sørvestlige deler av dagens Etiopia, som startet for ca. 2000 år siden. Etter alt å dømme var det i de sørlige områdene mellom elvene Juba og Shebelle de første slo seg ned som jordbrukere med kveg, sauer og geiter. I dette området var det tilgang på vann og god dyrkingsjord.

De tørre områdene i de nordlige delene av Somalia ble ikke befolket før kamelen ble introdusert som husdyr. Det skjedde først på begynnelsen av 1000-tallet (Ehret 1995, s. 245). Gradvis bredte nomadisk husdyrhold seg, og rundt 1400-tallet mener man at denne livs- og driftsformen var etablert i de områdene av Somalia hvor det ikke er mulig å drive jordbruk.

I samme tidsperiode hvor nomadisk husdyrhold fant fotfeste, tok byene langs kysten i Sør-Somalia form, det vil først og fremst si Barava og Mogadishu. Denne utviklingen hang sammen med et oppsving i handelen over Indiahavet, og det var særlig kjøpmenn fra den arabiske halvøya som fant veien til kysten av Somalia. Den økte kontakten med araberverdenen førte også til at islam slo rot på Afrikas horn (Ehret 1995, s. 249).

På denne bakgrunnen kan det slås fast at de viktigste trekkene i det somaliske samfunnet slik vi kjenner det i dag, ble til fra 1000-tallet, og særlig etter 1500. I denne prosessen utkrystalliserte det seg tre hovedgrupper i den somaliske

befolkningen: nomadene som hovedsakelig holder til i den nordlige og nordvestlige delen av landet og som lever primært av husdyr, jordbrukere, som i hovedsak er bofaste, i den sørlige delen av landet mellom elvene Juba og Shebelle og den såkalte Benadir-befolkningen i de større byene langs kysten i sør.

3.2 ETNISKE SKILLELINJER

Befolkningen i Somalia kan også deles opp etter etniske skillelinjer, det vil si mellom etniske somaliere og grupper som har annet etnisk opphav. Etniske somaliere anslås å utgjøre ca. 85 % av befolkningen (Wikipedia 2015). Blant de som ikke er etniske somaliere, er det tre hovedgrupper:

- *Bantuene*. Denne betegnelsen refererer til personer som har opphav blant bantu-talende jordbrukere som har kommet til Somalia på ulike tidspunkt fra naboland i sør. De er i dag hovedsakelig jordbrukere langs elvene Juba og Shebelle (Landinfo 2005a).
- *Benadir*. Denne gruppen hører primært hjemme i de større byene langs kysten i Sør-Somalia, som i første rekke vil si Mogadishu og Barava. De har tradisjonelt vært handelsfolk, og etnisk sett antas de fleste å være etterkommere etter innvandrere fra den arabiske halvøya (Landinfo 2009).
- *Bajuni*. Den somaliske bajuni-befolkningen holder til i Kismayo og langs kysten sør for Kismayo. De livnærer seg primært som fiskere, og antas å være etterkommere etter innvandrere fra den arabiske halvøya (Landinfo 2010a).

3.3 YRKES- OG LAVSTATUSGRUPPER

En del av den somaliske befolkningen benevnes som *yrkes- og lavstatusgrupper*. Personer som tilhører disse gruppene, blir ansett som etniske somaliere, men de er ikke fullt integrert eller akseptert i den somaliske klanfamilien. Medlemmer av denne gruppen lever spredt rundt i hele Somalia, men har i utgangspunktet hatt tilhold i den nordlige og sentrale delen av landet. Tradisjonelt har de arbeidet blant annet som skomakere, frisører, pottemakerer og smeder. Disse gruppene har som regel vært knyttet til de somaliske klanene i et såkalt klientforhold, hvor yrkesgruppene har levert tjenester mot sikkerhet og beskyttelse fra klanen de har alliert seg med (Landinfo 2013).

3.4 SPRÅKLIGE SKILLELINJER

Den somaliske befolkningen har somalisk som felles språk, men kan likevel deles etter språklige kriterier basert på talespråket. Det snakkes flere ulike dialekter i Somalia, men de faller alle innenfor en av de to hovedgruppene av somaliske dialekter. Den ene gruppen av dialekter snakkes i befolkningen som bor mellom de to elvene Juba og Shebelle og hvor flertallet er fastboende jordbrukere. Denne varianten av somalisk kalles *af may*. Den andre gruppen av dialekter snakkes av resten av befolkningen. Denne gruppen kalles *af maxaa* og har utspring i de nordlige delene av landet. Personer som snakker dialekter innenfor en av de to hovedgruppene, har stort sett ikke problemer med å forstå hverandre. Men mellom de to hovedgruppene kan det være problemer med forståelsen. Forskjellen mellom de to har vært sammenlignet med forskjellen mellom spansk og portugisisk. Den nordlige dialektgruppen, *af maxaa*, er grunnlaget for skreven somalisk og omtales også som standardsomalisk (Landinfo 2011).

3.5 RELIGIØSE GRUPPER

I den somaliske befolkningen er det tradisjonelt ingen religiøse skillelinjer av betydning. Praktisk talt alle somaliere er sunnimuslimer, og i praktisering av Sharia anvendes lovskolen Shafi'i. Tilhørigheten til islam er felles for somaliene på tvers av klanene (Lewis 1998, s. xii).

I dagens Somalia har det likevel oppstått motsetninger med utspring i islam. Det skyldes at al-Shabaab hevder å forvalte den riktige forståelsen av islam – en forståelse som står i motsetning til den tradisjonelle måten islam har vært praktisert på i Somalia. Al-Shabaab mener at lojalitet og tilhørighet til islam bør være overordnet klan. Al-Shabaabs langsiktige mål er å opprette et såkalt khalifat i Somalia hvor islam er den felles plattformen for nasjonen. De fleste somaliere tar avstand fra en slik forståelse av islam. Men samtidig kan antakelig de fleste somaliere slutte seg til al-Shabaabs retorikk om at islam i Somalia er truet utenfra, primært fra det kristne Etiopia. Al-Shabaabs framvekst og styrke henger etter alt å dømme sammen med deres ledende rolle i kampen mot de etiopiske styrkene som invaderte landet i desember 2006.

4. KLANENES ROLLE I DEN SOMALISKE BEFOLKNINGEN

4.1 GENERELT

4.1.1 Kunnskap om klansystemet

De første skriftlige oversiktene over de somaliske klanene var det europeiske antropologer som utarbeidet, og den mest kjente av disse er briten I.M. Lewis. Han startet sitt kartleggingsarbeid i dagens Somaliland på 1950-tallet da området var under britisk myndighet. I senere tid har andre bidratt til å fylle ut bildet av klanene i alle områder det bor somaliere, som vil si Djibouti, Etiopia, Kenya og Somalia. Skriftlige oversikter over hvordan de ulike klanene henger sammen, var etter alt å dømme et tjenlig redskap for kolonimaktene når de skulle orientere seg i det somaliske samfunnet. I nyere tid er det særlig innvandringsmyndigheter i vestlige land som har hatt behov for slike oversikter.

Blant somaliene selv finnes det ingen autorisert skriftlig versjon av de somaliske klanrekkene og hvordan de ulike klanene på ulike nivåer er beslektet. Kunnskap om klanene blant somaliere formidles først og fremst muntlig. Dette gjør systemet fleksibelt, men gir også rom for flere versjoner. Hovedtrekkene i stamtavlen med navn på stamfar, navn på hovedklanene og hvordan de er beslektet, vil nok de fleste somaliere være enige om. Men kommer man ned på sub-klan-nivå og videre nedover, øker sannsynligheten for å møte ulike versjoner om hvem og hvordan man er beslektet. Dessuten endrer historiene seg over tid under påvirkning av samfunnsmessige endringer, blant annet befolkningsøkning og endringer i bosettingsmønster.

Følgende versjon av stamtavlen for alle de somaliske klanene, synes de fleste å være enige om. Historien forteller at den mytiske forfaderen Hiil hadde to sønner, Samaale

og Sab. Samaale er stamfar til de nomadiske klanfamiliene Darood, Hawiye, Issak og Dir, mens Sab er opphavet til jordbrukerklanene Rahanweyn og Digil (Abbink 2009). Ettersom alle etniske somaliere, med noen få unntak, tilhører en familie som er en del av en klan innenfor en av de store klanfamiliene, innebærer denne historien altså at alle etniske somaliere også er i familie med hverandre.

4.1.2 Klanenes samfunnsmessige funksjoner

Klansystemet er en sosial organisering som tok form da Somalia var et statsløst samfunn, hvor klanenes viktigste funksjoner var å beskytte individene, fordele ressurser og løse konflikter. Etter at den selvstendige somaliske staten ble dannet, fungerte klansystemet fortsatt på tradisjonelt vis i de delene av landet hvor statsinstitusjoner var dårlig utbygd, som vil si utenfor byene og særlig i de områdene hvor nomadene opererer. Da borgerkrigen brøt ut i Somalia i 1991, kollapset på ulike vis den somaliske staten og de moderne institusjonene som skulle regulere samfunnet. Samfunnslivet gikk imidlertid videre på tross av borgerkrig og væpnet konflikt mellom klaner, og etter alt å dømme nettopp fordi tradisjonell rett knyttet til klansystemet fungerte. Klanenes rolle som samfunnsinstitusjoner kommer i dag også til uttrykk i gjenoppbyggingen av somaliske statsinstitusjoner ved at representasjon i folkevalgte forsamlinger og fordeling av administrative posisjoner er basert på at alle klanene skal tilgodeses etter en bestemt fordelingsnøkkel.

Klan-gruppen med størst betydning for somaliere flest er den såkalte diya-gruppen. Denne gruppen er den mest stabile i det somaliske klansystemet, og samholdet mellom medlemmene blir forsterket ved at medlemmene inngår kontrakter om gjensidige forpliktelser (Lewis 1961, s. 6).² Diya-gruppen er den viktigste institusjonen i tradisjonell somalisk rettspraksis, *xeer* (Le Sage 2005, s. 32). Et av de bærende prinsippene i denne tradisjonen er at skade på liv og eiendom gjøres opp ved kompensasjon og altså ikke ved straff slik vi kjenner det. Denne kompensasjonen er det diya-gruppen til den som forårsaket skaden, som er ansvarlig for kollektivt, altså ikke personen som utførte handlingen. Enighet om kompensasjonens størrelse med mer forhandles fram mellom eldrerepresentanter fra de to aktuelle diya-gruppene. Forpliktelsene mellom medlemmene av diya-gruppen omfatter også forhold internt i gruppen, slik som støtte til medlemmer med behov for økonomisk bistand. Båndene mellom medlemmer av en diya-gruppe fungerer også blant dem som befinner seg i diasporaen. En somalisk kilde ga som eksempler på dette bidrag til å finansiere migrasjon fra Somalia og finansiering av studier ved universiteter i USA (møte i Oslo 2015).

4.1.3 Klanenes rolle i historisk perspektiv

I tiden før Somalia ble kolonisert, var territoriet der somalierne levde, statsløst. I den perioden var klansystemet det eneste organisatoriske og operative rammeverket for samhandling mellom somaliere.

Kolonitiden fra slutten av 1800-tallet og fram til selvstendigheten i 1960 rokket ikke ved klanenes sentrale rolle i samlivet mellom somalierne. Men klanene fikk for så vidt en ny rolle ved at de ble parter overfor kolonimaktene. Ved etableringen av det britiske protektoratet, som omfatter dagens Somaliland, inngikk britene avtaler med

² Disse avtalene er som regel muntlige.

alle de sentrale klanene i området. I mangel av somaliske nasjonale institusjoner var det altså representanter for klanene som opptrådte på vegne av den somaliske befolkningen overfor fremmede makter.

I de siste årene fram mot selvstendigheten i 1960 ble det gjort forberedelser gjennom etablering av selvstyremyndigheter og politiske partier. Verdt å merke seg i denne sammenhengen er at det ble innført et forbud mot å ha navn på klaner i partinavnene. For dem som skulle bygge det selvstendige Somalia, framsto det åpenbart som viktig å vektlegge nasjonal enhet framfor lojalitet til klanene. Det viktigste partiet fra denne tiden var Somali Youth League (SYL). De fleste av partiets medlemmer var intellektuelle fra byene og kom fra alle hovedklanene, men var likevel dominert av Darod-klaner.

Etter selvstendigheten ble bestrebelsene på å skape en nasjonal somalisk identitet intensivert, og særlig etter at Siyad Barre tok makten gjennom et militærkupp i 1969. Sosialistisk ideologi skulle da erstatte tradisjonell tenkning under slagordet «klan splitter, sosialisme forener». Betegnelsen *jaalle* (som betyr kamerat) ble introdusert for å erstatte slektskapsbetegnelser i høflig tiltale (Lewis 2008, s. 39). Likevel var det åpenbart for de fleste somalierne at president Barre baserte sitt styre på lojale medlemmer av klanene i sin egen familie. Men dette var noe man ikke snakket høyt om den gangen.

At lojaliteten til klan var sterk i det somaliske samfunnet til tross for kampanjer fra myndighetene som skulle redusere deres betydning, viste seg i den motstanden som vokste fram mot Barres regime på 1980-tallet, og som etter hvert kom til uttrykk i væpnet form. Det begynte i nord med militser fra Issak-klanen, og i sør var det Hawiye-baserte militser som endelig drev Barre og hans regime ut av Mogadishu i januar 1991.

Barres fall og etterfølgende borgerkrig førte til at Somalias statlige institusjoner brøt sammen, og den sørlige delen av Somalia gikk i praksis over i en statsløs tilstand. Ser vi bort fra islamistiske bevegelser slik som al-Shabaab, som har som mål å skape enhet på grunnlag av islam, har all militær og politisk mobilisering i Somalia siden 1991 vært basert på klantilhørighet. Dessuten har det viktigste instrumentet for å løse konflikter på en fredelig måte vært tradisjonell rett, *xeer*, knyttet til klansystemet. Man kan derfor med god grunn hevde at borgerkrigen og fraværet av statlige institusjoner har forsterket klanenes rolle i det somaliske samfunnet.

I arbeidet med å gjenopprette nasjonale institusjoner har alle forsøkene den senere tid vært basert på klan-representasjon. Den nåværende ordningen innebærer at parlamentet skal ha en sammensetning etter den såkalte 4,5-formelen, som betyr at alle de fire store klanene i sør, Hawiye, Darod, Dir og Rahanweyn, skal ha like mange seter, og at ulike minoritetsgrupper utenfor klansystemet til sammen skal ha halvparten av hva klanene har. Innenfor de andre statlige institusjonene skal posisjoner også fordeles på en måte som tilgodeser alle klaner og grupper. I den pågående føderaliseringen av Somalia deles også landet i delstater som følger klanlinjer.

4.1.4 Klan og territorium

Alle klanene har tilknytning til et territorium de anser som sitt. Sterkest er denne tilknytningen hos de bofaste jordbrukerne, som vil si medlemmer av klanene Rahanweyn og Digil. Men også de nomadiske klanene gjør hevd på rett til egne

områder. Det viktigste for dem i disse områdene er tilgang på beitemark og vann, som klanens medlemmer vil ha mer eller mindre eksklusiv tilgang til.

I denne sammenhengen er det verdt å peke på problemstillingen majoritets-/minoritetsklan. Alle klaner har som nevnt et område de anser som sitt. I dette området vil de som hovedregel utgjøre et flertall og være majoritetsklan. Men når medlemmer av denne klanen oppholder seg utenfor dette området, vil de ofte bli minoritetsklan fordi de bor i et område hvor en annen klan utgjør majoriteten. Svaret på spørsmålet om majoritets- eller minoritetsklan er altså relativt og avhengig av hvor den aktuelle klanen har tilhold. Det kan tilføyes at etter at borgerkrigen brøt ut, har det vært en viss bevegelse hvor klaner som har vært i mindretall der de har bodd, av sikkerhetsmessige grunner har søkt tilhold der klanen deres er i flertall. Dette gjelder for eksempel medlemmer av Darod-klaner som bodde i Mogadishu. Endelig må det understrekes at problemstillingen majoritets-/minoritetsklan ikke må forveksles med den stillingen de såkalte minoritetsgruppene³ har i det somaliske samfunnet. Disse gruppene tilhører ikke den somaliske klanfamilien i det hele tatt, og er for så vidt minoritet uansett hvor de bor i Somalia.

4.1.5 Klan og islam

Praktisk talt alle somaliere er sunnimuslimer, og det er ingen religiøse forskjeller mellom klanene. Den nære sammenhengen mellom klan og islam kommer til uttrykk ved at alle klanene fører sin stamtavle tilbake til en forfader som tilhørte stammen eller klanen til profeten Muhammed. Denne forfaderen skal i sin tid ha utvandret fra den arabiske halvøya til Somalia (Mansur 1995, s. 117). Tilhørighet til islam er således en identitet som er felles for alle somaliere på tvers av klanene.⁴

4.1.6 Kvinner og klan

I Somalia tilhører både menn og kvinner slektskapsgruppen til sin far. Et slikt system kalles *patrilineært*. Kvinner tilhører i prinsippet sin fars klan livet ut, mens hennes barn inngår i klanen til barnets far (Helander 1989). Tradisjonelt flytter kvinnen til mannens familie når hun gifter seg, men hun blir altså ikke medlem av mannens klan.

Selv om kvinnen bor hos mannens familie og inngår i hans hushold, opprettholder hun som regel nær kontakt med sin fars familie (Lewis 1993, s. 53). Vanligvis vil hennes ektefelle også være opptatt av å opprettholde denne kontakten, og mellom kvinnens barn og hennes bror er det ofte en spesiell og nær kontakt (Lewis 1993, s. 47). Når en kvinne blir skilt, er hun ikke lenger del av mannens klan, og hvis hun ikke har egne midler, er det hennes fars familie som har ansvar for å ta seg av henne. Underhold fra tidligere ektefelle kan hun bare regne med hvis hun fortsatt skal ha omsorgen for hans barn.

At kvinnen forblir i sin fars klan etter at hun har giftet seg, innebærer også at hun i prinsippet er et ansvar for hans diya-gruppe. Når en kvinne forvolder skade eller selv blir utsatt for skade, er det derfor diya-gruppen sprunget ut av hennes klan som i utgangspunktet enten krever eller mottar kompensasjon. Men i praksis vil ofte diya-gruppen til ektefellen også være involvert. Hvordan det skjer, er resultat av

³ Se kapitlene om Etniske skillelinjer og Yrkes- og lavstatusgrupper.

⁴ Se for øvrig kapitlet om Religiøse grupper.

forhandlinger mellom representanter for de to gruppene. Lewis (1993, s. 59) opplyser at hovedregelen er at de to gruppene deler i alvorlige saker slik som drap, mens ektefellens diya-gruppe tar ansvaret alene i mer bagatellmessige saker.

Somaliske kvinner har altså en slags dobbeltstilling innenfor klansystemet. Det er ingen tvil om at de tilhører sin fars klan, men på den andre siden lever kvinner etter at de er gift, med sin ektefelles familie og klan. Det er forventet at en somalisk kvinne skal være lojal mot sin ektefelle og hans familie, og hun har som oppgave å gi sine barn kunnskap om deres fars klan. Samtidig opprettholder hun kontakten med egen klan og sørger for at den favoriserte relasjonen mellom hennes barn og hennes bror blir opprettet, en relasjon som har betegnelsen *reer abti* (Lewis 1993, s. 53). Denne dobbeltstillingen medfører at somaliske kvinner ofte er godt orientert både om sin egen klan og om ektefellens klan.

4.1.7 Klanens betydning for den enkelte og kunnskap om egen klan

For somaliere flest er klan den viktigste sosiale gruppen man tilhører. Klan er i stor grad bestemmende for hvor man bor, hva man arbeider med, hvor man føler seg trygg, og i det hele tatt for opplevelsen av hvor man hører hjemme i det somaliske samfunnet. Naturlig nok er derfor identifiseringen med egen klan sterk, og det må forutsettes at normalt vet enhver som har vokst opp i Somalia, hvilken klan han eller hun tilhører.⁵

Kunnskap om egen klan får somaliere allerede som barn. Når de er i åtteårsalderen, er det forventet at de kjenner sin stamtavle med navn på et visst antall stamfedre, som på somalisk kalles *abtirsiimo*. Det er først og fremst barnets mor og bestemor som har ansvaret for å gi dem denne kunnskapen (Lifos 2013).

Når man stiller spørsmålet om hva en somalier vet om egen klan, kan det tas som et generelt utgangspunkt at han eller hun vet det som er nødvendig for å klare livet der man bor. Somalieres kunnskap om slekt er ikke utslag av akademisk eller personlig interesse for slektsgransking. Det dreier seg om operativ kunnskap til bruk i dagliglivet, hvor det er viktig å vite hvem man hører sammen med og hvilke rettigheter man har.

I utgangspunktet kan stamtavlen til en somalier bestå av helt opptil 30 ledd eller mer tilbake til den første stamfaren. På hvert trinn i denne rekken kan det dannes grupper av dem som har den aktuelle forfaderen felles. Men i praksis er det som regel ikke mer enn fem grupper i dette systemet som er viktige i den forstand at de er funksjonelle i det somaliske samfunnet. Lewis (1961, s. 5) angir disse gruppene eller nivåene på følgende måte:

- klanfamilie
- klan
- sub-klan
- sub-sub-klan⁶
- diya-gruppe

⁵ Det finnes selvfølgelig unntak, som for eksempel barn som har mistet begge foreldre og som har vokst opp på et barnehjem.

⁶ I sin fremstilling bruker Lewis betegnelsen *primary lineage* om denne gruppen.

En somalisk kilde (møte i Oslo 2015) som bekreftet denne inndelingen, oppga sin egen klanrekke slik:

- Hawiye
- Hirab
- Habr Gedir
- Saad
- 13 diya-grupper tilhørende Saad-klanen hvorav kilden tilhørte én

Den somaliske kilden opplyste at de viktigste gruppene for ham da han bodde i Somalia, var diya-gruppen og tilhørigheten til sub-sub-klanen Saad.

Lewis opplyser at antall ledd eller generasjoner opp til sub-sub-klan-nivå som regel vil være seks til ti, mens fire til åtte vil være vanlig opp til diya-gruppens forfader.

Det kan legges til grunn at i tillegg til å kjenne sin klanfamilie vil en somalier kunne gi navn på sub-sub-klan og diya-gruppe. De fleste vil også kunne gi navn på forfedrene i rekken opp til sub-sub-klan-nivå. Mange vil også kunne opplyse om klan og sub-klan, men navnene på forfedre i rekken fra sub-sub-klan og videre oppover til klan kan det ikke forventes at de fleste kjenner.

4.1.7.1 Verifisering av opplysninger om klan

Det foreligger flere oversikter over genealogiene eller stamtavlene for de ulike somaliske klanene, se for eksempel Abbink (2009). De fleste oversiktene er ganske samstemte når det gjelder navn på de øverste nivåene i rekkene, som vil si fra klanfamilie og ned til sub-klan eller til sub-sub-klan. I eksemplet ovenfor, vil de fleste gi en noenlunde lik rekke fra Hawiye til Saad. Men fra sub-sub-klan og nedover mot en nålevende somalier, kan det forekomme flere ulike versjoner av klanrekkene i skriftlige oversikter, og de siste leddene vil som regel ikke finnes i skriftlige framstillinger.

Når en somalier oppgir rekken av forfedre fra sin far og opp til navnet på diya-gruppen, er det av ovennevnte grunner lite sannsynlig at den lar seg verifisere mot skriftlige framstillinger. Når det gjelder rekkene over diya-gruppe eller sub-sub-klan, er de fleste av dem velkjente og vil derfor være lette å lære seg hvis man skulle ønske å framstå med annen klan.

På denne bakgrunnen må det kunne fastslås at å ta stilling til en somaliers identitet basert bare på opplysninger om klantilhørighet, er forbundet med stor usikkerhet. En måte å bli sikrere på oppgitt identitet og klantilhørighet er derfor å stille spørsmål om hvordan livet ellers har artet seg, basert på kunnskap om klanenes rolle i det somaliske samfunnet som helhet. I det følgende blir det redegjort for de viktigste forskjellene mellom befolkningsgruppene i Somalia.

4.2 NOMADENE

4.2.1 Generelle trekk

Nomadene utgjør den største befolkningsgruppen i Somalia, inkludert Somaliland. Det antas at 60–70 % av den somaliske befolkningen er nomader eller har nomadisk tilknytning, selv om mange av dem i dag bor i urbane sentre for kortere eller lengre perioder (Lewis 2008, s. 3).

Det fremste kjennetegnet ved nomadisk husdyrhold er mobilitet uten permanent bosetting, som er styrt av behovet for stadig bevegelse med sikte på å finne vann og beite til dyra. Produksjonsenhetene er familier av ulik størrelse, blant annet avhengig av hvor mange koner det mannlige overhodet i familien har og antall barn. Men normalt vil en enhet alltid omfatte flere enn bare et ektepar med barn (Helander 1989). Gjennom slektskapssystemet, det vil si klanen de er en del av, vet den enkelte familieenheten hvilke andre familieenheter den deler vann og beite med og skal være solidariske med for å beskytte de samme ressursene mot inntrengere.

Med oppbygging av statsapparat, utbygging av infrastruktur, skoler og så videre etter selvstendigheten i 1960 oppstod det et arbeidsmarked utenfor de tradisjonelle næringene, og ikke minst i de militære styrkene. I de nye jobbene kom det inn personer fra de fleste befolkningsgruppene i Somalia. Men da regimet til Barre hadde sine sterkeste støttespillere blant Darod-klaner, er det rimelig å anta at medlemmer av Darod-klanene var noe sterkere representert i offentlige stillinger enn personer fra de andre klanfamiliene. Medlemmer av Darod-klanen majerteen har også vært engasjert i handelsvirksomhet, særlig i Puntland, men også i Kismayo hvor de tok kontroll over handelen allerede på begynnelsen av 1900-tallet. I tillegg er det verdt å merke seg at medlemmer av nomadeklanene etter selvstendigheten ved flere anledninger har søkt å få kontroll over de rikeste jordbruksområdene langs elvene i Sør-Somalia.

Selv om mange fra nomadeklanene de senere årene har søkt til andre leveveier, er etter alt å dømme rundt halvparten av Somalias befolkning fortsatt knyttet til nomadisk husdyrhold (Wikipedia 2015). I Somaliland, Puntland og i de sentrale delene av Somalia lever et stort flertall av befolkningen som nomader. Denne delen av Somalias befolkning lever fortsatt i pakt med tradisjonene som har styrt nomadenes liv i generasjoner. Når det gjelder de som har forlatt den nomadiske livsformen, tyder alt på at de fortsatt har en sterk tilknytning til sin nomadiske bakgrunn. De kjenner tilhørighet til områdene der klanene deres har rettigheter, og de identifiserer seg med den status klanen har. For de som er engasjert i forretningsvirksomhet eller på den politiske arena, vil støtte fra klanmedlemmer ofte være avgjørende for å lykkes. Sist men ikke minst er det viktig å være klar over at klanens betydning for den enkeltes sikkerhet har økt gjennom de siste årtiene med borgerkrig. Mange som var bosatt i Mogadishu før borgerkrigen, vendte tilbake til klanens hjemområde. Det gjelder særlig medlemmer av Darod- og Issak-klanene.

Blant de nomadiske klanfamiliene, Issak, Dir, Darod og Hawiye, regnes Darod som den største. I nyere historie er det nomadeklanene som har dominert Somalia politisk. I Barre-perioden var det særlig darodene som dominerte.

4.2.2 Klanens funksjon

Etter alt å dømme er klansystemet et svært hensiktsmessig sosialt system for nomadisk virksomhet. Det er fleksibelt, gir rom for mobilitet og krever ingen fast lokaliserte institusjoner. Systemet holdes sammen gjennom medlemmenes kunnskap om hvem man er i slekt med og om hvor fjernt eller nært man er beslektet. For den enkelte nomade er det avgjørende å ha kunnskap både om det området der man har rettigheter til vann og beite og om slektskapsforhold. Dessuten angir slektskapssystemet hvem man er solidariske med gjennom såkalt diya-gruppe når det skal betales eller man skal motta kompensasjon for skade på liv eller eiendom. Vanligvis regner man seg da fire til åtte ledd tilbake til en stamfar som er opphav til etterkommere man utgjør diya-gruppe sammen med.

På den ene siden utgjør nomadeklanene et fellesskap i kraft av felles levevei. Dette fellesskapet har fått sitt uttrykk i slektskapssystemet ved at de har felles stamfar som er en annen enn stamfaren til jordbrukerklanene (se side 11). Som samlet gruppe anser de seg selv også som en gruppe med høyere rang enn resten av Somalias befolkning, og det er en utbredt oppfatning dem imellom at det er noe mindreverdige å drive jordbruk sammenliknet med husdyrhold. Nomadeklanene omtales gjerne som Somalias noble klaner.

På den andre siden er det en sterk intern rivalisering mellom de nomadiske klanfamiliene om økonomiske ressurser og politisk makt i Somalia som helhet. Rivalisering foregår også innenfor de enkelte klanfamiliene mellom klaner på ulike nivåer.

4.3 JORDBRUKSBEFOLKNINGEN

4.3.1 Generelle trekk

Når vi snakker om jordbruksbefolkningen i Somalia, menes i denne sammenheng den delen av befolkningen som bor i de fruktbare distriktene i Sør-Somalia mellom og langs elvene Shebelle og Juba. Det anslås at denne delen av befolkningen utgjør ca. en firedel av Somalias innbyggere (Wikipedia 2015).

Blant jordbrukerne befinner det seg en gruppe som ikke anses som etniske somaliere. Det er de såkalte bantuene eller *jareer*, som antas å utgjøre ca. to prosent av befolkningen, som vil si rundt 500 000. Resten av jordbruksbefolkningen tilhører klaner innenfor klanfamiliene Rahanweyne og Digil.

Mens nomadene verdsetter store kamelflokker, er det tilgang på fruktbar jord som gir velstand og status blant jordbrukerne. Måten man driver jordbruk på i det aktuelle området, varierer. I Somalias varme og tørre klima er vann en kritisk faktor for å drive landbruk. Langs Shebelle og Juba er vann tilgjengelig stort sett hele året. I enkelte områder, særlig i Midtre og Nedre Shebelle, er det anlagt omfattende kanalsystemer som leder vannet fra elven ut på jordene slik at man kan så og høste hele året. I området mellom elvene, som strekker seg som et høydedrag nordover fra kysten opp mot grensen til Etiopia, er man avhengig av nedbør som faller under de to årlige regntidene. Selv om dette området nyter godt av en større nedbørsmengde enn resten av Somalia, er jordbruket her likevel begrenset i forhold til det man finner langs elvene. Til gjengjeld spiller husdyrhold, med et stort innslag av kveg, en større rolle enn langs elvene.

Jordbruksbefolkningen er bosatt i landsbyer av varierende størrelse, men med en struktur som er felles for de fleste. I sentrum finnes en markeds plass. Rundt denne ligger bolighusene tett i tett. Utenfor det bebygde området ligger den dyrkbare marka som tilhører landsbyen. Ute på jordene kan et og annet hus forekomme (Helander 1996, s. 202).

Hver enkelt bonde har gjennom sin klan tilhørighet fått sitt eget jordstykke. Men det er samtidig et utstrakt samarbeid blant bøndene som bor i samme landsby. Det gjelder særlig i arbeidet med å sikre tilgang på vann, enten ved å grave brønner i høylandsområdet eller kanaler langs elvene. Men bøndene hjelper hverandre også når det er påkrevd under arbeidsintensive oppgaver på jordene, som når det er tid for å plante og så eller under høsting. Dette samarbeidet legger grunnlaget for et sterkt fellesskap i landsbyen (Helander 1996, s. 201).

I mindre landsbyer tilhører befolkningen som regel samme Rahanweyn-klan (Helander 1996, s. 202). Men i de større landsbyene bor det ofte folk med bakgrunn fra ulike klaner. Det skyldes at det gjennom tidene har vært stor migrasjon internt i området, hvor bønder av ulike grunner har brutt opp og søkt etter ny jord. Dessuten har det vært et jevnt tilsig av enkeltindivider fra ulike nomadeklaner inn til jordbruksområdene. De enkelte migrantene kan ha hatt ulike motiver for å slå seg ned blant jordbrukerne. Noen har gjort det av nød etter å ha mistet dyreflokkene på grunn av tørke eller andre årsaker, andre fordi de har ønsket nye inntektsmuligheter.

Det at personer med ulik klanbakgrunn lever sammen slik man tradisjonelt har gjort og fortsatt gjør i disse landsbyene, er særegent i somalisk sammenheng. Men en forutsetning for å slå seg ned som innflytter er at man blir akseptert av klanen på stedet og formelt adoptert inn i denne klanen gjennom såkalt *sheegad* (Helander 1996, s. s. 197).

Befolkningen i landsbyene tilhører altså formelt samme klan, men noen av innbyggerne har ikke reelle blodsband til klanen som har rettigheter til jorda på stedet. I prinsippet er de adopterte likeverdige med samme rettigheter som resten av klanenes medlemmer. Men det skjelves likevel mellom de opprinnelige medlemmene og de adopterte. Helander (1996, s.198) opplyser at medlemmene av Rahanweyn-klanen Hubeer kaller de opprinnelige *dhalad* (født) og de adopterte *dhagan* (kultur). Det er samtidig vanlig at de adopterte opprettholder kontakt med sin opprinnelige klan og fortsatt har kunnskap om den.

Helander beskriver Rahanweyn-landsbyene som «thightly-knit communities» med «a mode of sociability of their own that is only partly related to the type of relations that exist within the clan» (Helander 1996, s. 201). Han slår videre fast: «... there is little doubt, at least from the perspective of daily subsistence, it is the villages that play the most significant role for the Rahanweyn».

På denne bakgrunnen mener Helander at medlemmer av Rahanweyn-klaner i de daglige oppgaver primært søker støtte i landsbyen, og at innbyggernes identitet i sterkere grad er knyttet til landsbyen enn til klanen.

Jordbrukssamfunnet mellom elvene har også flere kulturelle trekk som gir området et særpreg i forhold til resten av landet. Laitin og Samatar beskriver det slik:

The interriverine region (between the Jubba and Shabelle) is marked by teeming cattle herds, fields of sorghum and corn, citrus fruits, and permanent mud-and-wattle conical huts. Frequent celebrations, marked by midnight dances, Cushitic poetry, and Bantu drumming, give to southern Somalia a rich and varied culture, and their agricultural surpluses have facilitated the growth of urban populations in Mogadishu, Merka and Baraawe (Laitin & Samatar 1987, s. 28).

Dessuten snakker folk i dette området en variant av somalisk, af may, som avviker sterkt fra hva folk ellers i landet snakker, se Landinfo 2011.

4.3.2 Klanens funksjon

I jordbruksområdene i Sør-Somalia er klansystemet et overordnet rammeverk for sosial organisering de har felles med resten av Somalia. Men i dette området spiller klanen en mer begrenset rolle enn blant nomadene, da jordbrukerne også legger vekt på fellesskap og lojalitet til dem man bor sammen med i landsbyen.

Klantilhørighet spiller likevel en sentral rolle på to viktige områder. For det første regulerer klan tilgang på den viktigste ressursen, da det bare er gjennom en av Rahanweyn-klanene man kan få tilgang på jord. Det er klanene som disponerer jorda, men de enkelte medlemmene får tildelt bruksrettigheter til individuelle jordstykker, som også kan gå i arv innen familien (Helander 1996, s. 202).

Den andre viktige funksjonen klan har, er å angi tilhørighet til diya-gruppe for betaling eller mottak av kompensasjon. I denne sammenhengen er det ingen forskjell på de som har opprinnelig tilhørighet til klanen og de som er adoptert. De to gruppene har samme forpliktelser. Etter å ha blitt adoptert inn i en klan, har man ingen forpliktelser overfor den klanen man har forlatt (Helander 1996, s. 199).

4.4 GRUPPER UTENFOR DET SOMALISKE KLANSYSTEMET

Utenfor den somaliske klanfamilien står ulike grupper, som i hovedsak er bantuene, benadirbefolkningen, bajuniene og ulike yrkes- og lavstatusgrupper, slik som midgan, tumal, yahar og yibir. Internt er disse gruppene delt i slektskapsgrupper, men som altså ikke har blodsband til de somaliske klanene. Det er derfor misvisende å kalle disse gruppene klaner. Men noen grupper blant bantuene og yrkesgruppene har etablert såkalt klientforhold til somaliske klaner, som blant annet innebærer at de kan påregne beskyttelse og støtte fra den klanen man har knyttet seg til, når det måtte være nødvendig. Medlemmer av grupper som har en slik relasjon til en somalisk klan, må antas å ha en viss kunnskap om den klanen man har knyttet seg til.

5. OPPSUMMERING

Klanen er uten tvil den viktigste sosiale gruppen for de aller fleste somaliere. For dem er klan mer enn slektstavler med navn på forfedre og etterkommere det er interessant å kjenne navnene til. Klanene er sosiale grupper som er vevd tett sammen med det meste av det som foregår i det somaliske samfunnet, og for den enkelte blir livet i stor grad bestemt av hvilken klan man tilhører. Tilhørighet til klan har derfor en sentral plass i hvordan somaliere flest opplever egen identitet. På denne bakgrunnen gir det derfor mening å være opptatt av klantilhørighet når man skal danne seg et bilde av somalieres identitet.

Dette notatet har forsøkt å beskrive hvordan klanene gjør seg gjeldende i det somaliske samfunnet, og hvordan de gjør det på noe forskjellig vis innenfor de ulike befolkningsgruppene og i de ulike delene av landet. Hensikten har vært å vise at tilhørighet til en bestemt klan normalt medfører flere kjennetegn som er felles for medlemmene av klanen, som for eksempel bosted, språk og levevei.

Likevel er det viktig å se begrensningene ved generelle oversikter som angir hva det normale er. I møtet med historien til den enkelte vil det alltid kunne dukke opp nyanser som ikke passer direkte inn i det generelle. Det vil alltid være noen som faller utenfor det vanlige mønsteret i samfunnet, og særlig i tider med konflikt og krig slik Somalia har opplevd de senere årene.

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Abbink, J. (2009). *The Total Somali Clan Genealogy (second edition)*. Leiden: African Studies Centre. Tilgjengelig fra <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/14007> [lastet ned 22. september 2015]
- Cappelen Damm (u. å). *Utviklingspsykologi*. Oslo: Cappelen Damm. Tilgjengelig fra <http://psykologi.cappelendamm.no/binfil/download.php?did=68674> [lastet ned 22. september 2015]
- Ehret, C. (1995). The Eastern Horn of Africa, 1000 B.C. to 1400 A.D.: The Historical Roots. I: Ahmed, A. J. (Red.), *The Invention of Somalia*. Lawrenceville: The Red Sea Press Inc., 233-257.
- Eriksen, T. H. (1997). Identitet. I: *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Aschehoug. Tilgjengelig fra <http://hyllanderiksen.net/Flerkultur.html> [lastet ned 22. september 2015]
- Goffman, E. (1971). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Hamondsworth: Penguin Books Ltd.
- Helander, B. (1989). *Den somaliske familien*. Oslo: Utlendingsdirektoratet.
Tilgjengelig i Landdatabasen under Somalia, Sosiale og kulturelle forhold.
- Helander, B. (1996). Rahanweyne Socialbility: A Model for Other Somalis? *African Languages and Cultures. Supplement*, No. 3, Voice and Power: The Culture of Language in North-East Africa. Essays in Honour of B. W. Andrzejewski, 195-204.
- Laitin, D. D. & Samatar, S. S. (1987). *Somalia, Nation in Search of a State*. Boulder: Westview Press.
- Landinfo (2005a, 8. april). *Jareer (bantu) befolkningen i Somalia*. Oslo: Landinfo.
Tilgjengelig i Landdatabasen under Somalia, Sosiale og kulturelle forhold.
- Landinfo (2005b, 7. juni). *Ashraf og Sheikh*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://landinfo.no/id/766.0> [lastet ned 24. september 2015]
- Landinfo (2005c, 9. juni). *Meheri-klanen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://landinfo.no/id/775.0> [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2006a, 21. februar). *Shekhal*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://landinfo.no/id/771.0> [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2006b, 1. september). *Dir Gadsan klanen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://landinfo.no/id/773.0> [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2006 c, 1. september). *Wardey-klanen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://landinfo.no/id/774.0> [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2007a, 17. april). *Dhulbahante*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://www.landinfo.no/id/780.0> [lastet ned 1. oktober 2015]
- Landinfo (2007b, 18. april). *Geri-klanen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://landinfo.no/id/781.0> [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2008, 28. september). *Dulbahante – Somaliland*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://www.landinfo.no/id/1149.0> [lastet ned 1. oktober 2015]
- Landinfo (2009, 17. desember). *Reer Hamar*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1091/1/1091_1.pdf [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2010a, 14. februar). *Bajuni-øyene*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1147/1/1147_1.pdf [lastet ned 25. september 2015]

- Landinfo (2010b, 14. september). *Dhaniye-klanen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1399/1/1399_1.pdf [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2010c, 10. november). *Jaaji og reer maanyo*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1472/1/1472_1.pdf [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2011, 22. juli). *Språkforhold og dialekter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1707/1/1707_1.pdf [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2012, 8. mai). *Hawiye-klanen Duduble*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/2069/1/2069_1.pdf [lastet ned 25. september 2015]
- Landinfo (2013, 25. juli). *Yrkes- og lavstatusgrupper*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/2460/1/2460_1.pdf [lastet ned 25. september 2015]
- Le Sage, A. (2005). *Stateless Justice in Somalia. Formal and Informal Rule of Law Initiatives*. Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue. Tilgjengelig fra http://www.hdcentre.org/uploads/tx_news/166StatelessJusticeinSomalia.pdf [lastet ned 22. september].
- Lewis, I. M. (1961). *A Pastoral Democracy*. London: International African Institute. (Ny utgave 1999, Oxford: James Currey.)
- Lewis, I. M. (1993). *Blood and Bone: the Call of Kinship in Somali Society*. Lawrenceville: Red Sea Press.
- Lewis, I. M. (1998). *Saints and Sufis: Popular Islam in a Clan-based Society*. Lawrenceville: Red Sea Press
- Lewis, I. M. (2002). *A Modern History of the Somali: Nation and State in the Horn of Africa*. Oxford: James Currey.
- Lewis, I. M. (2008). *Understanding Somalia and Somaliland*. London: Hurst & Company.
- Lifos (2013, 24. mai). *Abtirsiimo och abtirsiin – uppräkning av sin somaliska klanlinje*. Norrköping: Lifos. Tilgjengelig fra <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=30344> [lastet ned 25. september 2015]
- Mansur, A. O. (1995). The Nature of the Somali Clan System. I: Ahmed, A. J. (Red.), *The Invention of Somalia*. Lawrenceville: The Red Sea Press Inc., 117-134.
- Wikipedia. *Xeer* (sist endret 2. september 2015). Tilgjengelig fra <https://en.wikipedia.org/wiki/Xeer> [lastet ned 22. september 2015]

Muntlige kilder

- Velorientert somalisk kilde. Møte i Oslo 26. august 2015.